

A büntetés-végrehajtás tudománya és szerepe a hazai felsőoktatásban

A büntetés-végrehajtásnak, mint felsőoktatási ismeretanyagának megjelenése a Rendőrtiszti Főiskolán a '70-es évek elejére, míg más tanintézetekben – elsősorban a jogi karokon – a '90-es évekre datálódik. Abban, hogy a hazai büntetés-végrehajtás (börtönügy) főkéllégiumok tárgya lehetett, számos, kedvező körülmény játszott közre. Így – többek között – a büntetés-végrehajtás tudományának különösen az utóbbi két évtizedben mutatott dinamikus fejlődése, továbbá a rendszerváltozást követően a jogállamiság sokoldalú követelményeinek való megfelelés igénye, valamint a felsőoktatási tanintézetek kedvező fogadtatása.

1. A hazai büntetés-végrehajtás tudományos ismeretanyagát Európában másfél-száz éves, hazánkban közel százéves visszaesésekkel, hosszas szünetekkel tarkított kifejlődése jellemezte. A XIX. század közepén Európában megjelenő büntönügyi tudomány a XIX. század végéig uralkodóan a büntönintézmény gyakorlati működésének tökéletesítésére, így főleg a büntönépítészetre, a rabmunkáltatásra, a büntönegészségügyre és - igazgatásra kérdéseire fordította a figyelmet. Hazánkban a kiegyezést követően a büntönhálózat megkésett kiépítése tette lehetővé és egyben sürgetővé a büntönműködésnek főképpen a német, kisebbrészt az angol tapasztalatok adaptálásával történő vizsgálatát. E vizsgálatok a klasszikus iskola korlátain belül a jogépségi, megtorló büntetés végrehajtásának főképpen infrastrukturális, biztonsági-fegyelmző, technikai, kevésbé jogi kérdéseivel foglalkoztak.

A XX. század elején a pozitivisták iskola hatására előtérbe kerülő célbüntetés és végrehajtás feladatákként már a büntetés személyiségéhez igazított befolyásolást, az újabb bűncselekmény megelőzését tűzte ki.

A társadalomtudományokban tért nyert determinizmus hatására felpezsdülő pszichológia, pedagógia, szociológia, kriminológia a büntetés-végrehajtás tudományos művelésének új dimenzióit kínálta.

Mint Horváth Tibor írja, a büntönügyi tudomány század eleji felpezsdülése e tudomány jellegéről vallott felfogás két irányát körvonalazta ki. Az egyik felfogás az új tudományt a kriminológiához és a szociológiához hasonló, a büntetés-végrehajtásra vonatkozó filozófiai, kriminálpolitikai, ugyanakkor büntetőjogi és közigazgatási ismereteket egyaránt magába foglaló *társadalomtudo-*

mánynak tekintette. A másik felfogás Finkey Ferenc munkássága közvetítésével azt hirdette, hogy a börtönügyi tudomány *jogtudomány*, éspedig a büntető-jog-tudomány harmadik ága. Finkey a német *Freudenthal* és *Krohne* nyomán annak elismertetésére törekedett, hogy a fogvatartott közjogi viszonyban áll az állammal. Álláspontja szerint a börtönügy lassú fejlődésének oka jogi szabályozottsága elhanyagolásában rejlik.

Finkey lankadatlan szakirodalmi erőfeszítései nyomán a korabeli magyar büntetőjog-tudomány elfogadta a börtönügyi tudomány jogi természetét, annak művelése azonban a börtönügy tartós mellözöttsége folytán szűkös keretek között valósult meg. A századforduló utáni gyértermésű irodalomból csupán néhány mű emelkedik ki.

A két világháború közötti börtönügy elszürkülésének, stagnálásának okát maradékelven finanszírozottságának, tömegkapcsolatainak és szellemi-elméleti művelésének csaknem teljes megszakadásában véljük felfedezni.

Az európai börtönügy elméleti modelljétől való legdrasztikusabb eltávolodás a II. világháború befejezését követő évtizedében történt, amikor a sztálini büntetőpolitika a hazai büntetés-végrehajtást a monolitikussá merevedő állami politika minden elméleti művelést nélkülöző direkt irányítású eszközévé tette.

E korszak a 60-as évekig szinte teljesen lehetetlenné tette a börtönügy mélyére hatoló elemzéseket, csupán az apologetizáló, a sikereket egyoldalúan érintő munkák nyilvánosságát támogatta. Az ötvenes években kialakult hivatalos normák a börtönügy titkosságára, a rendvédelmi szervezetekkel szemben megfo-

galmazott kritikai irodalom tiltására vonatkozóan jóformán a rendszerváltozásig hátráltatták a tudományos előrehaladást. E korlátok ellenére a 60-as évek-től számos értékes munka segítette a büntetés-végrehajtás tudományos megalapozását. Így az ekkor felélénkülő kriminológiai, szociológiai kutatások – a bűnözést, mint a társadalom belső elmentmondásai következményeit megvilágító – megállapításai a bűnelkövetőkkel és a bűnözés megelőzését szolgáló intézményekkel kapcsolatos vizsgálódásoknak új dimenzióit tárták fel. Sajátos módon a hazai börtönkutatások megindulása a '60-as évek elejétől kriminológusok, illetve szociológus nevéhez fűződik. A börtönök – akkor politikailag is kényes – zárt világát vizsgálni, amikor még a börtönstatisztika is titkosnak minősült, önmagában jelentős hatását volt. A legkorábbi empirikus kutatások két irányba fordultak. *Szabó András*, *Molnár József* és *Huszár Tibor* a fiatalkorúak büntető intézeteit vizsgálta, míg *Vermes Miklós* a visszaesők börtönkörülményeit elemezte.

A kriminológiai szemlélet megerősödésével a megelőzés speciálpreventív eszközei kerültek előtérbe, kísérletek történtek az elítéltek nevelési elveinek és módszereinek szaktudományos feldolgozására, a differenciált bánásmód elméleti megalapozására. A 60-as évek közepétől megjelenő *kriminálpedagógiai* jellegű tanulmányok a korszak *átnevelési ideológiájának* szemléletét tükrözték. Az elítéltek átneveléséhez fűződő optimista program elvileg a bűnelkövetők morális struktúrájának olyan alapvető változtatását irányozta elő, amely az elítéltekben az újabb bűnelkövetéstől

való tartózkodás és a társadalmi munkamegosztásba való önkéntes beilleszkedés készségét alakítja ki.

A büntetés-végrehajtási pszichológiai ismereteknek a 70-es évektől meginduló gyarapodását már az óvatosabb előrehaladás, a személyiségformálás lehetőségeinek és korlátainak realiztikusabb megközelítése jellemezte.

A büntetés-végrehajtási pszichológia ismeretanyagának első összefoglalása *Csetneky* László nevéhez fűződik. Az előzmények nélküli büntetés-végrehajtási pszichológia rendszertani helyét a kriminálpszichológia részeként, tárgyát az elítéltek személyiség-sajátosságainak vizsgálatában, a diagnosztikus és pszichoterápiás eljárások kidolgozásában és a büntetés-végrehajtási intézet hatásrendszerének pszichológiai elemzésében határozta meg.

Jelentős késéssel és csekély tudományos előzménnyel indult meg a büntetés-végrehajtási jog művelése. E jogterület fejlesztésére, a börtönrendszer működésének törvényi szintű szabályozására sürgettek a nemzetközi tendenciák, de belső, főképpen az igazságszolgáltatás hatékonyságának javítására irányuló kriminálpolitikai törekvések is.

A hazai börtönügy jogi szabályozásának sürgető szükségével a 60-as évek politikai és állami vezetése akkor szembesült, amikor világossá vált, hogy a büntetés-végrehajtási tevékenység javításához hosszú távú, összehangolt, szabályozott, szakszerű fellépésre és erőfeszítésekre van szükség. Az így az érdeklődés homlokterébe került büntetés-végrehajtási jogi kodifikációt a büntetőjogtudomány és a kriminológia elméleti reprezentánsai segítették. Az 1966. évi

jogszabály előkészítésében *Fonyó* Antal, *Szabó* András, *Vermes* Miklós kodifikációs tárgyú írásai a büntetés-végrehajtási jog tudományos művelésének felélénkülését jelzik.

A büntetőjogi büntetésekről a II. világháború óta felhalmozódott ismeretanyagot *Földvári* József kísérelte meg először szintézisbe foglalni (A büntetés tana, 1970.). Terjedelmes munkájában a büntetés elméleti vonatkozásain, anyagi büntetőjogi szabályozásán túl a szankciók végrehajtási kérdéseinek is teret szentel. Mint írja: „*ahhoz, hogy a büntetés mibenlétéről, várható hatásairól, alkalmazásának lehetőségeiről, szükségességéről teljesebb képet nyerjünk, a büntetéssel foglalkozó tudományoknak az eredményeit szintetizálnunk kell. Ezt a szintézist kell megvalósítania a büntetés tanának.*” *Földvári* ennél is tovább megy, amikor úgy véli, hogy a büntetés nem jogi vonatkozásainak kutatási eredményeit is önálló tudományág keretében kell összefoglalni, erre lenne hivatva a *pönológia*. Hasonlóképpen vélekedik a *pönológia* várható szerepéről *Vermes* Miklós is. (A kriminológia alapkérdései, 1971.)

A 70-es évek közepétől a szabadságvesztésről és végrehajtásáról megjelent kriminológiai megközelítésű kritikai hangvételű írások (*Vígh* József *Gönczöl* Katalin, *Tauber* István, *Tavassy* Tibor) a hazai börtönügy lehetőségeinek és feltételeinek reális számbavételére irányultak. Ez az elméleti munkálkodás hozzájárult a korábbi „börtöncentrikus” szemlélet, a börtön mitikus hatékonysága, az átnevelési ideológia tarthatatlanságának igazolásához és jelentős szerepe volt az 1979. évi büntetés-végrehajtási kódex

elméleti előkészítésében. A büntetés-végrehajtási jognak kódex-szerű szabályozása, valamint a számos részletkérdésre kiterjedő, terjedelmes végrehajtási joganyag kidolgozása e jogág korábbi elmaradásait pótló, dinamikus fejlődésére utalt. Ebben a fejlődésben jelentős szerepe volt a Legfőbb Ügyészségen a *Gláser István, Fábíán János* nevével fémjelzett, a büntetés-végrehajtás törvényességi felügyeletét ellátó csoportnak, amely nem elégedett meg a felügyelet hivatali teendőinek ellátásával, hanem a szakterület gondos és folyamatos analízisével jelentős ismeretanyagot halmozott fel, elsősorban a *büntetés-végrehajtási jogdogmatika* tárgykörében.

A büntetés-végrehajtási jogi ismereteknek felsőoktatási célú, terjedelmes jogelméleti - történeti és - összehasonlító feldolgozást is tartalmazó szintézise a 80-as évek elején *Horváth Tibor* munkássága mentén jelent meg (Büntetés-végrehajtási jog, tankönyv I.-II. 1983.). A tankönyv megjelenése azon kívül, hogy jelentős segítséget nyújtott a börtönügy személyi állományának képzésében, a büntető igazságszolgáltatásban dolgozók tájékoztatásában, hozzájárult a büntetés-végrehajtási jogi jogági elismeréséhez, a büntetés-végrehajtási tudomány jogtudományi jellegű műveléséhez. *Horváth Tibor* e tankönyvben megkísérli a büntetés-végrehajtásra vonatkozó tudományos ismeretanyag jellegét, rendszertani helyét meghatározni. Álláspontja szerint a büntetés-végrehajtás tudománya kifejezést csak gyűjtőfogalomként használhatjuk, amely e tudomány komplex jellegére utal: egyrészt jogtudomány, másrészt egyes társadalomtudományok (pönológia, kriminológia,

szociológia), illetve az emberrel foglalkozó tudományok (kriminálpszichológia, kriminálpedagógia) területére tartozik.

A 80-as évek elejétől a fogvatartotti létszám dinamikus emelkedése, ugyanakkor a tárgyi, személyi feltételek javításának elmaradása a korábbiaknál nehezebb helyzet kialakulásához vezettek. A kritikus állapotú börtönügy tartós válságkezelésre berendezkedésének elméleti megalapozását nyújtották a *fejlesztési koncepciók*. A büntetés-végrehajtási nevelés- és munkáltatás fejlesztési koncepcióit a reális helyzetfeltárára irányuló, a szűkös anyagi és szellemi erőforrások felhasználási prioritásait meghatározó hosszútávú programtervezetének szánták. Noha e koncepcióknak a gyakorlati életre kisugárzó hatása a 80-as évek végén megindult társadalmi átalakulás időszakában már elenyészett, mégis pozitív fejleményként értékelhető, hogy kidolgozásukat a tudományágak képviselői mellett megjelenő, elméletileg is felkészült *büntetés-végrehajtási szakemberekből* álló csoport végezte el. Ez a jelentős gyakorlati tapasztalatokkal rendelkező, a büntetés-végrehajtási szervezeten belül tevékenykedő szakértői csoport a Börtönügyi Szemle hasábjain számos, a büntetés-végrehajtás tudománya fejlődése szempontjából fontos empirikus elemzést jelentetett meg.

A büntetés-végrehajtási szervezet a 80-as évek közepén felismerte, hogy a börtönügy fejlesztését érintő döntések előkészítéséhez, a külső és belső szakemberek elméleti tevékenységének tervezéséhez, összehangolásához és támogatásához kell feltételeket teremteni. Így került sor a büntetés-végrehajtás 1986-

90 közötti kutatási tervének kialakítására és megvalósítására. A kutatási terv a végrehajtási tevékenység csaknem valamennyi szektorát felölelte. Az ekkor meginduló kutatások közös törekvése a börtönrendszer és a végrehajtási tevékenység illúzióktól mentes, reális feltárására irányult.

A büntetés-végrehajtás iránti fokozódó tudományos érdeklődés a 80-as években megélnéknél szakirodalmi aktivitást eredményezett. Számos kutató - közöttük egyetemi oktatók - tekintették fontos, feltárandó és továbbművelésre méltó területnek a büntetőjogi jogkövetkezmények és végrehajtásuk kérdéskörét. Közülük Nagy Ferenc a büntetőjogi intézkedések elméleti, eszmetörténeti, jogösszehasonlító és alkalmazási kérdéseiben (Intézkedések a büntetőjog szankciórendszerében, 1986), valamint a büntetés-végrehajtási szakirodalom egyik hiányterületén, a nemzetközi jogösszehasonlításban (Ausztria, az NSzK, Svájc, Hollandia és Spanyolország büntetés-végrehajtási rendszerének áttekintése, 1990) jelentetett meg terjedelmes monográfiákat. A hazai börtönügy történetének részletes feltárására vállalkozott Mezey Barna. A szerző a magyar börtönügy fejlődését a feudális gyökerektől a polgári kor börtönviszonyainak bemutatásáig kísérte végig (A magyar polgári börtönügy kezdetei, 1995). A börtönügy keretein túlmutató, úttörő jellegű szankciótörténeti kutatások eredményeit tette közzé a Kabódi Csaba-Mezey Barna szerzőpáros a Börtönügyi Szemle hasábjain.

A 80-as évek végének, a 90-es évek elejének hazai társadalmi-politikai változásai a "gondoskodó" államszocializ-

mus modelljének csődjével és egyidejűleg az európai jogállamiság eszméjéhez dominánsan kapcsolódó klasszikus büntetőjog pozícióinak erősödésével jártak. Az Európához való közeledés, a jogállamiság megvalósítása iránti törekvés, a civilizált, a humánus büntetőpolitika kialakításának igényét állította az elméleti vizsgálódások homlokterébe, ezen belül a büntetési rendszer célszerű átalakítását, börtöncentrikus szemléletének megszüntetését kívánta elősegíteni.

A rendszerváltozás felerősítette a büntetés-végrehajtási szakirodalom kritikai hangvételét, amelynek célja a hazai börtönviszonyoknak az európai normák szerinti megmértetésére, a börtönügy megoldatlan kérdéseinek rövidtávú reformok formájában történő megoldására irányult. E börtönügyi reformhangulatban fogant elemzések különös figyelemmel fordultak az elítéltek jogi helyzetének, az emberi, állampolgári jogok kontextusában történő vizsgálatára (Horváth Tibor, Kabódi Csaba, Vókó György).

A rendszerváltozás első éveiben meginduló reformelőkészületek azt a reményt keltették, hogy a szükségszerű jogi korszerűsítésen túl a magyar börtönügy a börtönrendszer működésének objektív és szubjektív feltételein is gyökeres javítást tud elvégezni. Viszonylag rövid idő alatt azonban nyilvánvalóvá vált, hogy az ország gazdasági állapota ezt nem teszi lehetővé, sőt még a korábbinál is szűkösebb erőforrások álltak rendelkezésre. A büntetés-végrehajtás átfogó reformja tehát elmaradt, de nem lebecsülendők azok az elmélet által is támogatott törekvések, amelyek az európai börtönnormák megvalósításának irányában hatnak.

Már a 90-es évek elején megindultak az előkészületek a büntetés-végrehajtás törvényi módosítására, amely 1993-ban a XXXII. tv. hatálybalépésével történt meg. A már korábban ismertetett börtönügyi szakmai tanulmányok jelentős mértékben járultak hozzá a nemzetközi kötelezettségekből fakadó jogharmonizációs munka elvégzéséhez, valamint a börtönügy belső fejlődési igénye szerinti igazítások felvételéhez. A novella hatálybalépését követő elemzések egy része az eurokompatibilis magyar börtönügy kialakításának segítő szándékával íródott (*Fejes Imre, Lajár István, Ruzsonyi Péter, Sereg Pál, Tari Ferenc*).

A Börtönügyi Szemle hasábjain megjelenő élénk szakmai vitában kialakult álláspontok lényege a hazai börtönügy kedvező irányú fejlődési trendjére utal, ugyanakkor figyelmeztet, hogy a nemzetközi szervezetek, különösen az Európa Tanács által közvetített európai börtönügyi normák gyakorlati megvalósítása még jelentős anyagi és szellemi ráfordításokat igényel. Ilyen következtetéseket vontak le azok a szerzők is, akik a 90-es évek első felében a büntetés-végrehajtás egy-egy területének átfogó, nagyobb lélegzetű feldolgozását végezték el (*Kövér Ágnes, Kabódi Csaba, Lőrincz József*).

A novella hatálybalépése (1993) után megjelenő szakmai tanulmányok tükrözik az átmenet elméleti és gyakorlati problémáit. Így különösen élénk polémia alakult ki az elítéltek munkával foglalkoztatásának kérdésében, sor került a büntetés-végrehajtás és a társadalmi környezet viszonyának újszerű értékelésére, felélénkültek az elítéltek informális struktúrájáról, a "börtöntársadalom" bel-

ső, szociológiai mozgásformáiról végzett kutatások. (*Boros János, Farkas Ákos, Garami Lajos, Huszár László*).

A szabadságvesztés-büntetés "trónfosztására" irányuló elméleti törekvések már a rendszerváltozás előtt megindultak, de különösen felerősödtek a 90-es években. Az alternatív szankciókkal a diverzióval, a mediációval kapcsolatos szakirodalom, a nem szabadságelvonással járó büntetőjogi jogkövetkezmények és végrehajtásuk vizsgálata a hazai büntetőjogi jogkövetkezmények - kutatás új fejezetét nyitotta meg (*Kövér Ágnes, Kerezsi Klára, Tóth Erika, Nacsády Péter, Vóko György*).

A 90-es évek első felében újabb lendületet vett a fiatalok büntetőjogi szankciórendszerét érintő kritikai irodalom (*Lévay Miklós, Nagy Ferenc, Kerezsi Klára*), illetve a büntetés-végrehajtási jogi, pedagógiai útkeresés a fiatalok zártintézeti kezelésére (*Volentics Anna, Ruzsonyi Péter, Karadenev Iván, Módos Tamás, Lőrincz József*).

A korábbi csekély előzményekhez képest a kriminológián belül dinamikusan fejlődött a bűnözésre reagáló intézményrendszer elemzése, ezen belül a büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának vizsgálata (*Farkas Ákos, Palánkai Tiborné*).

A 90-es évek utolsó harmadában jelent meg a hazai büntetés-végrehajtás valóságát, infrastruktúráját és működésének fontosabb mutatóit bemutató szintetizáló munka (*Lőrincz József-Nagy Ferenc: Börtönügy Magyarországon, 1997.*). A mű jelentőségét a korábban a politika közvetlen befolyása alatt álló intim börtönügy teljes, reális bemutatása adja. A nyilvánosság tájékoztatásának

célja egy széles körű társadalmi konszenzus kialakítása volt a börtönügy mentén.

A századvégi szintetizáló munkák generációjához tartoznak a büntetés-végrehajtási jogfejlődést bemutató *egyetemi tananyagok*. 1999-ben jelent meg a szabadságelvonással járó jogkövetkezmények végrehajtásának joganyagát feldolgozó főiskolai-egyetemi jegyzet (szerk.: Horváth Tibor) és egy a teljes joganyagot bemutató egyetemi tankönyv *Vókó György* tollából. Ez utóbbi munka különös jelentősége, hogy az elméleti-jogösszehasonlító alapokon túl kézikönyvszerű részletezéssel informálja a jogalkalmazókat a büntetés-végrehajtás területének jogállami feladat-gazdagságáról.

Összefoglalásként: A börtönügy tudományos művelésének az utóbbi évtizedben tapasztalt felpezsdüléséhez hozzájárult a korábban jórészt intim szféraként számbajövő büntetés-végrehajtási szervezet hazai és nemzetközi viszonylatban egyaránt nyitottabbá, hozzáférhetőbbé válása, ugyanakkor eurokonform vonásainak kimunkálásához megnőtt tevékenysége, amelynek - többek között - eredménye az új büntetés-végrehajtási jogágazat meghonosodása, a szakmai munka jogi kontrollintézményeinek és tudományos megalapozottságának erősödése. Eredménye másodsorban - de témánk szempontjából kiemelten - a büntetés-végrehajtás felsőoktatási - elsősorban jogi - tudományosan rendszerezett ismeretanyagának megjelenése.

2. *A büntetés-végrehajtási ismeretek oktatásának gondolata* hazánkban a XX. század elején jelent meg. *Finkey Ferenc* különösen kívánatosnak tartotta a börtönügy

részletkérdéseinek ismeretét a bírakra, ügyészekre, ügyvédekre nézve, ezért fontosnak tekintette „ha a jogi főiskolákon – mint ezt az 1890-es szeptentervári nemzetközi börtönügyi kongresszus ajánlotta – a börtönügy rendes tantárgy gyanánt adatnék elő, s annak kötelező hallgatása a joghallgatóknak előíratnék, valamint gondoskodás történnék arról, hogy a joghallgatók évente egy-egy mintabörtönt, javítóintézetet, megfigyelő intézetet megtekintettek. A börtönhivatalnokoknak pedig a „börtönügyi tudomány” természetesen a kenyérszódiumokat képezi.”

Finkey koncepciójának gyakorlati megvalósítására csaknem 70 évet kellett várni. Az alacsonyabb szintű tanfolyami kurzusokat és ismeretterjesztő előadásokat nem számolva a felsőoktatásban 1972-től kezdődött meg a Rendőrtiszti Főiskola büntetés-végrehajtási szakán az addig felhalmozott szakmai ismeretek rendszerezésével, öt szakmai tantárgy keretében (bv. jog, bv. pszichológia, bv. pedagógia, bv. pénzügyi és gazdálkodási ismeretek, bv. őrszolgálati ismeretek) a „kenyérszódiumként” való képzés. Ezzel párhuzamosan a szegedi tanárképző főiskola, illetve a fővárosi pénzügyi- és számviteli főiskola igyekezett a büntetés-végrehajtás katasztrofálisan képzetlen tisztii állománya magasabban kvalifikált utánpótlásáról gondoskodni. Finkey ideája a börtönügynek a jogászképzésbe való beillesztése a 80-as évek közepétől kezd megvalósulni. Több-kevesebb rendszerességgel (speciális kollégiumként, alternatív, választható tantárgyként) csaknem valamennyi jogi karon megjelenik – a büntetés-végrehajtási ismeretek. A téma a börtönvilág ismeret-

len, misztikus félelmissége miatt vonzó a hallgatók számára, ezt jelzi a rendszeresen nagyarányú jelentkezés és megjelenés. Főkéllégiumként azonban a jogi karokon csak a rendszerváltozás után jelenik meg a büntetés-végrehajtási jog. Ez összefügg a büntetés-végrehajtás tudományos ismeretanyagának a fentiekben vázolt halmozódásával, a jogág hallgatólagos elismerésével. 1992-től a szegedi, 1993-tól a miskolci, majd a pécsi és a budapesti karok illesztik be tanrendjükbe a büntetés-végrehajtási jogot.

1993-tól a büntetés-végrehajtási jog a jogi szakvizsga részét képezi. A tantárgyat főkéllégiumkénti bevezetésétől kezdve kétféle felfogásban oktatják: az egyik felfogás szerint – amely a büntetés-végrehajtás tudományos művelését a jogtudományon belül képezi el – az oktatás feladata a jogelméleti alapoás után a hatályos joganyag megismertetése. A másik felfogás a büntetőjogi szankciókat és azok hatályosulását szélesebb társadalomtudományi kontextusba helyezve vizsgálja és a jogi szabályozáson túl elemzi kifejlődésüket az adott társadalmi, gazdasági, politikai, kulturális környezetben, valamint tekintettel van effektivitásukra, a megvalósítás reáliáira is. Ez utóbbi törekvés az ELTE jogi karán fedezhető fel, ahol a büntetés-végrehajtás jogtörténeti, kriminológiai megközelítése már több évtizedes hagyományokkal rendelkezik.

Az oktatásnak e két irányultsága egyben tükrözi a büntetés-végrehajtás körüli tudományos munkálkodás ezidőtájt mar-

kánsodó két irányzatát, a *jogdogmatikai* és – az ELTE jogi kara szóhasználatára szerint – a *büntetéstan* irányzatokat.

Úgy véljük, hogy a hazai bűnügyi tudományok területén európai viszonylatban jelentős késedelemmel megjelenő büntetés-végrehajtási kutatási irányzatok mindegyike e késedelem csökkentésére irányuló, egymást kiegészítő és segítő tudományos (oktatási) erőfeszítés. Úgy gondoljuk, hogy a kutatások örvendetes dinamikája és a szintetizáló munkák ellenére mindkét irányban jelentős a tennivaló. Még korántsem tekinthetők kiforrottak a büntetés-végrehajtási jog elméleti alapjai, mint ahogyan a „büntetéstan” kutatások is kezdeti stádiumban vannak. A korszerű jogalkotás és a jogalkalmazás aligha nélkülözheti a büntetés-végrehajtás jogtudományi háttértámogatását, ám a jog sem nélkülözheti a büntetőjogi jogkövetkezmények gyakorlati realizálásának kutatási eredményeit. Megítélésünk szerint a büntetések és végrehajtásuk kutatása során felhalmozódott tudományos ismeretanyag szintézise, integrált rendszerezése még nem időszerű, ez azonban nem jelenti, hogy ne folytassunk konstruktív vitát – egy leendő, integrált ismeretanyag (büntetéstan, pönológia, büntetés-végrehajtás tana, stb.) kérdéskörében. Mint ahogy hasznos eszmecserét folytathatunk a különböző felsőoktatási intézményben folyó büntetés-végrehajtási oktatás struktúrájáról, tematikájáról, módszertanáról, gyakorlatiasságáról stb. is.

Dr. Lőrincz József